

ництва, управління та адміністрування, освоєння нових видів діяльності, нових ринків та ін..

При аналізі поведінки витрат треба мати на увазі, що постійні витрати ніколи не бувають абсолютно постійними. Вони відносно постійні лише в межах релевантного діапазону, тобто обсягу діяльності, в межах якого сума постійних витрат не змінюється. Наприклад, сума лінійної амортизації обладнання буде постійною величиною до тих пір, поки підприємство не буде змушене придбати додаткове обладнання для розширення обсягу виробництва. З цього моменту сума постійних витрат різко зростає, а потім знову певний час буде незмінною [1].

Основними напрямками управління поведінкою витрат переробного промислового підприємства на сучасному етапі можуть стати наступні.

Використання прогресивних ресурсощадних технологій виробництва та відходів, оскільки прямі матеріальні витрати складають переважну частку витрат, що найбільше впливають на виробничу собівартість. На їх поведінку впливають фактори зміни цін, тарифів, транспортно-заготівельних витрат тощо.

Зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг з метою зниження умовно-постійних витрат виробництва, адже темпи зростання загальновиробничих, адміністративних витрат, витрат на збут значно менші за темпи зростання прямих матеріальних, трудових витрат.

Оптимізація витрат на оплату праці шляхом зростання продуктивності праці, ліквідації втрат робочого часу, підвищення рівня кваліфікації та трудової дисципліни.

Здійснення оперативного контролю та аналізу поточних витрат на основі запровадження прогресивних комп'ютерних технологій обліку, аналізу та управління витратами.

Список використаних джерел

1. Ромашко О. М. Особливості управлінського обліку витрат підприємства / О.М.Ромашко // Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 36. – с. 167–174. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92419/27-Romashko.pdf?sequence=1>
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 480 с.
3. Добровський В. М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. Управлінський облік: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / За ред. В. М. Добровського. – К.: КНЕУ, 2003. – 235 с
4. Чернелевський Л.М., Слободян Н.Г., Михайленко О.В. Аналіз діяльності підприємств та банківських установ: економічний, фінансово – інвестиційний, стратегічний. Підручник. – К.: «Хай – Тек Прес», 2014, – 640с.
5. Слободян Н.Г. Організація і методика економічного аналізу: Курс лекцій для студ. напрямку підготовки 6.030509 «Облік і аудит» всіх форм навч. – К.:НУХТ, 2011.–200 с.
6. Осадча Г. Г. Система калькулювання виробничого підприємства харчової галузі / Г. Г. Осадча // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(2). – С. 520–529. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4966/1/1.pdf>
7. Миронова, Ю. Ю. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління і економічного аналізу / О. В. Коба, Ю. Ю. Миронова // Причорноморські економічні студії: наук.– практ. журнал. – 2016. – Вип. 4. – С. 99–103. – Режим доступу: <http://bses.in.ua/journals/2016/4-2016/23.pdf>
8. Омельниченко О. С. Напрями оптимізації витрат у системі управління / О. С. Омельниченко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2016. – Вип. 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4901>

Т.В. СМЕЛЯНЕЦЬ,

к.е.н., доцент Одеська державна академія будівництва та архітектури

Управління конкурентоспроможністю аграрних формувань в Україні

Досліджено категорію «конкурентоспроможність» з декількох позицій: рівня ієрархії та змагання між підприємствами. Для досягнення цілей конкурентоспроможності підприємство потребує ефективної системи управління як на мікро-, так і мезо- та макрорівні. Великі та середні підприємства застосовують політику послідовної розробки програми підвищення конкурентоспроможності, малі підприємства та господарства – окремі елементи зазначеної програми. Доведено, що

визначальним чинником управління конкурентоспроможності виступає концентрація капіталу та виробництва.

Ключові слова: сільське господарство, підприємство, конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю, концентрація капіталу, концентрація виробництва.

Т.В. СМЕЛЯНЕЦЬ,

к.э.н., доцент Одесская государственная академия строительства и архитектуры

Управление конкурентоспособностью аграрных формирований в Украине

Исследовано категорию «конкурентоспособность» с нескольких позиций: уровня иерархии и соревнования между предприятиями. Для достижения целей конкурентоспособности предприятие нуждается в эффективной системе управления как на микро-, так и мезо- и макроуровне. Крупные и средние предприятия применяют политику последовательной разработки программы повышения конкурентоспособности, малые предприятия и хозяйства населения – отдельные элементы указанной программы. Доказано, что определяющим фактором управления конкурентоспособности выступает концентрация капитала и производства.

Ключевые слова: сельское хозяйство, предприятие, конкурентоспособность, управление конкурентоспособностью, концентрация капитала, концентрация производства.

T. SMELIANETS,

Ph.D., associate professor Odessa State Academy of Engineering and Architecture

Management of competitiveness of agrarian formations in Ukraine

The category «competitiveness» was studied from several positions: hierarchy level and competition between enterprises. To achieve the objectives of competitiveness, the enterprise needs an effective management system both at the micro-, meso- and macrolevels. Large and medium-sized enterprises use the policy of sequential development of a program to increase competitiveness, small businesses and households – individual elements of the program. It is proved that the determining factor of managing competitiveness is the concentration of capital and production.

Key words: agriculture, enterprise, competitiveness, competitiveness management, concentration of capital, concentration of production.

Постановка проблеми. В умовах ринку підприємство виступає первинною виробничою одиницею, що створює робочі місця, сплачує податки, виробляє продукцію й надає послуги. Більші за розмірами підприємства можуть самостійно або поглинати менші, створюючи конкурентні переваги перед іншими операторами ринку. Так у сільському господарстві на початок 2016 р. функціонувало 44 тис. фермерських господарств, частка яких становить 75%, господарських товариств – понад 2,5 тис. одиниць. При чому ефективність функціонування малих та великих підприємств часто суттєво коливається. У рослинництві, наприклад, незважаючи на рівень урожайності валовий збір завжди буде більшим у великих підприємств. Однак, на одиницю залучених ресурсів підприємство може отримувати рівновелику величину прибутку, що й робить невеликі за розмірами підприємства більш при-

стосованими до мінливого середовища. Відповідно, вказані характеристики притаманні й для управління підприємствами незалежно від організаційно-правової форми та розмірів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями конкурентоспроможності займаються як вітчизняні (Барабась Д., Вакулєнко А., Горбаль Н., Дуброва О., Клименко С., Кузьмін О., Колісник О., Ніценко В., Омеляненко Т. та ін.), так і зарубіжні (Gorynia M., Davies G., Dunford M., Louri H. and Rosenstock M., Skawinska E. та Zalewski R., Петров В. та ін.) дослідники.

Використання концепцій конкурентоспроможності стосовно ефективності регіональної, національної та наднаціональної економіки стало предметом суперечок, зазначають Dunford M., Louri H. and Rosenstock M. Ця суперечка була зосереджена на справедливості аналогій між мікроекономічними визначеннями конкурен-

тоспроможності підприємств та визначеннями конкурентоспроможності національних економік, що призвело до певної ступеня конвергенції між показниками конкурентоспроможності та вимірюванням згуртованості [10].

Ніценко В. для визначення ступеня конкуренції на ринку агропродовольчої продукції використовує взаємозв'язки між показниками концентрації капіталу та частки ринку.

Продовжуючи лінію досліджень Ніценка В., Колісник О. зосереджую свою увагу на ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств залежно від їх розмірів, включаючи й процеси концентрації виробництва.

В Україні прийнятий та діє Закон України «Про захист економічної конкуренції» [8], який визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин; «Про захист від недобросовісної конкуренції» [7], спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин.

Відповідно сформована теоретична та методологічна основа проведення дослідження.

У зв'язку з насиченістю аграрного ринку підприємствами різних організаційно-правових форм, видів діяльності та розмірів виникає потреба більш ефективного управління їх комерційною діяльністю. Що й висуває потребу у додатковому дослідженні.

Метою статті виступають процеси ефективного управління виробничою діяльністю сільськогосподарських підприємств шляхом посилення їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Поняття конкурентоспроможності доцільно розглядати з декількох позицій. По-перше, конкурентоспроможність як ланцюг «країна – галузь – підприємство». Згідно такого підходу наведемо думку Davies G. Davies G. досліджуючи питання конкурентоспроможності, приходять до висновку, що це: 1) здатність підприємства виробляти послуги або товари, прийнятні для споживачів з точки зору ціни та якості, і які займають статистично значущу частку ринку для цієї послуги або продукту; 2) здатність та продуктивність підприємства, галузі або країни, що продає та постачає товари та послуги

на певному ринку, у зв'язку з здатністю та продуктивністю інших підприємств, галузей чи країн на тому ж ринку; 3) визначається продуктивністю, з якою підприємство, підгалузь або країна використовують свої людські, капітальні, природні та інформаційні ресурси [9, с. 85–87].

Інший підхід передбачає конкуренцію між підприємствами за кращі умови реалізації продукції, більшу частку ринку тощо, що відображається у роботі Skawinska E. та Zalewski R.I. Вони зазначають, що конкурентоспроможність найчастіше розуміється як здатність до суперництва з іншими учасниками ринку. Конкурентоспроможність підприємств також розуміється як [12, с. 48]:

– процес, за допомогою якого учасники ринку, які намагаються реалізувати свої інтереси, намагаються запропонувати кращі ціни, якість, післяпродажне обслуговування чи інші характеристики, що визначають рішення щодо закриття транзакцій, ніж ті, які пропонують інші,

– потенціал підприємства для сталого розвитку в довгостроковій перспективі та тенденція підтримувати та розширювати свою частку на ринку;

– відносна здатність застосовувати власну систему цілей, намірів або цінностей;

– спроможність підприємства покращити свою внутрішню оперативну ефективність шляхом зміцнення та покращення її ринкової ситуації;

– можливість проектування, виготовлення та реалізації продукції, ціна, якість та інші сильні сторони є більш привабливими, ніж відповідні характеристики товарів, пропонує конкурентами;

– можливість перемоги та/або збереження конкурентних переваг.

У свою чергу, під управлінням конкурентоспроможністю підприємства Кузьмін О. і Горбаль Н. розуміють ті аспекти виконання загальних функцій управління, які визначають політику у сфері створення і реалізації конкурентоспроможних товарів, цілі і відповідальність у даній сфері діяльності суб'єкта господарювання, що реалізуються за допомогою таких засобів, як планування конкурентоспроможності, оперативне управління нею, її забезпечення й підвищення в рамках певної системи конкурентоспроможності [3, с. 131].

Управління конкурентоспроможністю підприємства повинно враховувати чинники як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Gorynia M. об'єднує чинники конкурентоспроможності у три групи: макро-, мезо та мікроекономічні [11, с. 61].

Рівні факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства*

Факторний вплив на підприємство		
макроекономічний	мезоекономічний	мікроекономічний
масштаб та структура наявних виробничих ресурсів	фактори виробництва на місці	конкурентоспроможність підприємства
ефективне використання цих ресурсів	фактори попиту	конкурентний потенціал підприємства
національна соціально-економічна система та економічна політика уряду	розробка відповідного галузевого механізму	конкурентна стратегія
потенціал впливати на міжнародне економічне середовище	умови заснування, організації та управління підприємством	
	характер конкуренції на внутрішньому ринку	

* Джерело: побудовано за [11, с. 61]

На мікроекономічному рівні конкурентоспроможні підприємства отримують покращення якості товарів та послуг та/або зменшення їх відносних витрат, що дозволяють їм збільшувати свій прибуток (доходи – витрати) та/або поділити ринок. Чим більше фірма знижує свої витрати відносно своїх конкурентів, як шляхом збільшення ефективності та організаційних можливостей, так і шляхом зменшення заробітної плати, безпеки праці, соціального захисту чи умов роботи робочої сили за певного рівня якості продукції або тим більше він підвищує якість продукції порівняно з конкурентами за певну вартість виробництва, тим більш конкурентоспроможною вона є [10].

Ця мікроекономічна концепція конкурентоспроможності може бути застосована як на короткостроковій, так і на довгостроковій перспективі, і цілком можливо, що конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі вимагає досить різної стратегії від короткострокової конкурентоспроможності, як здатності конкурувати у довгостроковій перспективі залежить не тільки від здатності в один момент часу виробляти за витратами та рівнями якості, що дозволяє продавати продукцію вигідно, але і здатністю не відставати або формувати еволюцію ринків. Тому, як правило, слово «конкурентоспроможність» використовується для позначення довшого пробігу [10].

Досліджуючи питання впливу факторів, зазначаємо, що конкурентоспроможність може охоплювати різні підходи. Так, наприклад залежно від територіального зосередження або масштабу функціонування, можна виділити національні (макрорівень), регіональні (мезорівень), місцеві (локальний рівень), підприємства (мікрорівень); галузевої належності: промисловий, аграрний, банківський та ін.; внутрішньогалузева тощо.

Доцільно виділити такі групи методів визначення рівня конкурентоспроможності підприємств [6]:

- а) що ґрунтуються на оцінці конкурентного потенціалу;
- б) що базуються на теорії ефективної конкуренції (функціональні);
- в) що ґрунтуються на теорії конкурентної переваги;
- г) пов'язані з конкурентоспроможністю продукції;
- д) комплексні методи визначення рівня конкурентоспроможності підприємств.

Як відомо менеджмент є сукупністю функцій (планування, організація, мотивація і контроль) досягнення успіху підприємства, які притаманні й управлінню конкурентоспроможністю підприємства. Саме планування виступає точкою подальшого удосконалення конкурентоспроможності виробництва продукції на підприємстві. У зв'язку з чим Клименко С. [1] виділяє 3 основні етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності (рис. 1).

Наведена програма, у більшості випадків, використовуються середніми та великими аграрними підприємствами (UkrLandFarming, Миронівський Хлібопродукт, Астарта-Київ, Кернел тощо), оскільки у малих підприємств та господарств населення незначні обсяги виробництва продукції, а фінансові можливості обмежені, що й обмежує використання наведеної методики підвищення конкурентоспроможності.

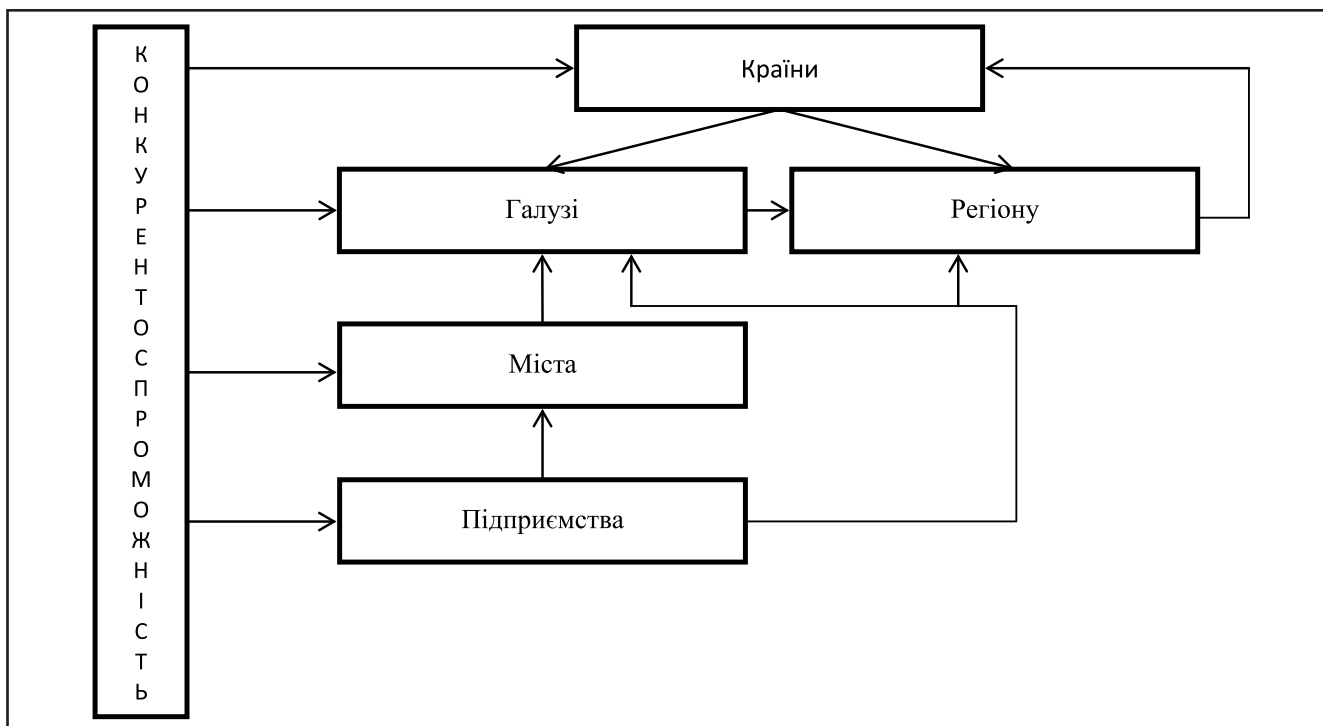
На підставі проведеного аналізу можливо побудувати модель управління конкурентоспроможністю (рис. 2).

Конкурентоспроможність компанії є визначальною категорією в побудованій моделі, оскільки підприємство може бути містоутворюючим, бюджетоформуючим, забезпечувати робочою силою, виробляти продукцію, надавати

Рисунок 1. Варіант укрупненої поетапної декомпозиції процесу розробки програми підвищення конкурентоспроможності*

* Джерело: [1]

Рисунок 2. Модель управління конкурентоспроможністю підприємства*

* Джерело: авторська розробка

послуги тощо. Так, в аграрному секторі функціонують великі корпоративні утворення з земельними банками 300 і більше тис. угідь в оренді. Відповідно вони можуть визначати політику розвитку сільських територій, забезпеченість працівників робочими місцями тощо. У зв'язку з цим Ніценко В. вказує, що на UkrLandFarming зайнято 16,5 тис. працівників, Кернел Груп – 18 тис., Миронівський Хлібопродукт – 15 тис., Астарта–Київ – 13,9 тис. працівників [5]. Проведені ним розрахунки показують, що на ринку соняшникової олії спостерігається більш високий рівень концентрації (три найбільших компанії (Кернел, Cargill і Агрокосм) контролюють 50,7% ринку), ніж на ринку цукру (36,2%). Далі він зазначає, що ринок соняшникової олії сконцентрований на 81,5% в 10 компаніях, ринок цукру – на 76,0% в 11 компаніях [4, с. 62].

На сучасному етапі існує світова тенденція, яка показує, що в розвитку сільськогосподарських підприємств переважає концентрація виробництва. Її основою є техніко-економічні переваги які має велике виробництво порівняно з дрібним, а саме [2]:

- вища продуктивність праці;
- менші витрати на одиницю продукції;
- більші можливості для раціональної організації процесу виробництва, використання техніки, досягнень науки і прогресивної практики;
- кращі умови для зберігання та реалізації готової продукції.

Висновки

Проведені дослідження дали змогу сформулювати наступні висновки.

1. Конкурентоспроможність є неодмінною складовою розвитку підприємства через технологію виробництва й збуту сільськогосподарської продукції. Чим досконаліші технології, тим вищі обсяги виробництва продукції. А використання досконаліших технологій збуту підвищить обсяги надходження виручки, підвищення прибутковості створить можливості для розширеного відтворення на підприємстві.

2. Поняття «конкурентоспроможності» науковцями розглядається у нерозривному зв'язку з управлінням підприємства у цілому. Функції менеджменту притаманні й управлінню конкурентоспроможністю підприємства, але більш у вузькому сенсі. Функція планування на підприємствах

аграрного сектору визначає технологію розробки програми підвищення конкурентоспроможності, що реалізується послідовним виконанням трьох стадій. Для великих та середніх підприємств припустиме застосування розширеної моделі програми, для малих підприємств або господарств населення – звужений варіант моделі або взагалі його відсутність з виконанням окремих елементів програми.

3. Нами запропоноване авторське бачення управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства, що передбачає взаємозв'язок мікрорівня (підприємства) з вищими за ієрархією рівнями конкурентоспроможності (мезорівень: галузь, регіон та макрорівень: національний масштаб). Дане дослідження підтверджується наведеними висновками науковців, які зазначають, що визначальним на ринку агропродовольчої продукції є концентрація капіталу та виробництва, що може призвести до картельних змов.

Список використаних джерел

1. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч. посіб. [Текст] / С.М. Клименко, Т.В. Омеляненко, Д.О. Барабась, О.С. Дуброва, А.В. Вакуленко. – К.: КНЕУ, 2008. – 520 с.
2. Колісник О.І. Особливості функціонування сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання / О.І. Колісник // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2017. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5451>.
3. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Підручник [Текст] / О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.
4. Ніценко В.С. Методические аспекты оценки концентрации в АПК [Текст] / В.С. Ніценко // Journal of Applied Management and Investments. – 2014. – Volume 3, Number 1. – С. 57–66.
5. Ніценко В.С. Роль агрохолдингов у розвитку сільських територій [Текст] / В.С. Ніценко // Формування ринкової економіки: наук. журн. – 2015. – № 33. – С. 293–302.
6. Петров В. Конкурентоспособность [Текст] / В. Петров // Риск: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. – 1999. – № 4. – С. 4–13.
7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.96 № 236/96-ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. ст. 164.

8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. N 2210-III [Текст] // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

9. Davies G. (2013). Corporate reputation and competitiveness [Text]. Psychology Press.

10. Dunford, M., Louri, H., and Rosenstock, M. Competition, Competitiveness, and Enterprise Policies. – [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=cacc04.pdf&site=2>.

11. Gorynia M. (2002). Konkurencyjnosć przedsiębiorstwa – pryba modelu [Text], [w:] M. Gorynia (red.), Luka konkurencyjna na poziomie przedsiębiorstwa a przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznan.

12. Skawinska E., Zalewski R.I. (2009). Klastry biznesowe w rozwoju konkurencyjnosci i innowacyjnosci regionow [Text]. Swiat – Europa – Polska, Wyd. PWE, Warszawa.

*S.M. ШИНКАР,
здобувач, Українська академія друкарства*

Теоретичний базис забезпечення економічної безпеки промислових підприємств

Поточна ситуація, що складається на більшості вітчизняних промислових підприємствах вимагає зосередження максимальної уваги на вирішенні проблеми забезпечення безпеки. Належний рівень економічної безпеки уможливорює як збереження бізнесу, так і формування підґрунтя для сталого розвитку певного суб'єкта господарювання. Забезпечення економічної безпеки потребує визначення теоретичного базису, що передбачає формування сучасного трактування базових понять як то «безпека», «небезпека», «ризик», «загроза» та «виклик». Здійснене узагальнення дозволило обґрунтувати власне розуміння та сформувані теоретичне підґрунтя для удосконалення управління економічно безпекою промислових підприємств.

Ключові слова: безпека, небезпека, ризик, загроза, виклик, економічна безпека, промислове підприємство, соціально-економічна система.

*S.H. ШИНКАР,
соискатель, Украинская академия книгопечатания*

Теоретический базис обеспечения экономической безопасности промышленных предприятий

Текущая ситуация, складывающаяся на большинстве отечественных промышленных предприятий, требует сосредоточения максимального внимания на решении проблемы обеспечения безопасности. Надлежащий уровень экономической безопасности позволяет, как сохранить бизнес, так и сформировать основы для устойчивого развития определенного предприятия. Обеспечение экономической безопасности требует определения теоретического базиса, который предусматривает формирование современной трактовки базовых понятий как то «безопасность», «опасность», «риск», «угроза» и «вызов». Выполненное обобщение позволило обосновать собственное понимание и сформировать теоретические основы для совершенствования управления экономической безопасностью промышленных предприятий.

Ключевые слова: безопасность, опасность, риск, угроза, вызов, экономическая безопасность, промышленное предприятие, социально-экономическая система

*S. SHINKAR,
aspirant Ukrainian Academy of Printing*

The theoretical basis for ensuring the economic security of industrial enterprises

The current situation prevailing in most domestic industrial enterprises requires focusing the maximum attention on solving the problem of ensuring security. The proper level of economic security allows both the preservation of business and the formation of the basis for the sustainable development of a particular enterprise. Ensuring economic security requires the definition of a theoretical basis, which provides for the formation of a modern interpretation of the basic concepts of «security».